

UNIVERZITET U BEOGRADU
FILOLOŠKI FAKULTET

IZVEŠTAJ O OCENI DOKTORSKE DISERTACIJE *Psihološka struktura ženskih likova u romanima Doris Lesing*, kandidatkinje VALENTINE MIKLUC

1. PODACI O KOMISIJI

1. Datum i organ koji je imenovao komisiju:

28. septembar 2011. godine, Nastavno-naučno veće Filološkog fakulteta u Beogradu

SASTAV KOMISIJE

1. dr Zoran Paunović, redovni profesor za užu naučnu oblast Engleska i američka književnost (2006), Filološki fakultet u Beogradu;
2. dr Radojka Vukčević, redovni profesor za užu naučnu oblast Engleska i američka književnost (2005), Filološki fakultet u Beogradu;
3. dr Zorica Đergović-Joksimović, docent za užu naučnu oblast Engleska i američka književnost (2007), Filozofski fakultet u Novom Sadu.

2. PODACI O KANDIDATU

- 1) Ime, ime jednog roditelja, prezime

Valentina (Obren) Mikluc

2) Datum rođenja, opština, republika

10. decembar 1977, Sarajevo

3) Datum odbrane, mesto, i naziv magistarske teze

19. jun 2008, Filološki fakultet u Beogradu, *Katarza u britanskoj drami na prelazu XX u XXI vek.*

4) Naučna oblast iz koje je stečeno akademsko zvanje magistra nauka:

Engleska književnost

3. NASLOV DOKTORSKE DISERTACIJE

Psihološka struktura ženskih likova u romanima Doris Lesing

4. PREGLED DOKTORSKE DISERTACIJE

Doktorska disertacija *Psihološka struktura ženskih likova u romanima Doris Lesing* kandidatkinje Valentine Mikluc, obuhvata 224 kucane strane. Podeljena je na devet poglavlja: Uvod (str. 2-14); Psihoanaliza (15-25); Feministički socijalizam (26-42); Istočna psihologija (43-50); Postavka: prededipovska faza (51-92); Iza kulisa: preobražaji nesvesnog (93-142); Na sceni: *Mitsein* (142-162); Zatvaranje kruga: povratak sebi (163-198) Zaključak (199-208). Pedantno sistematizovana bibliografija sadrži oko 250 bibliografskih jedinica. Rad sadrži i apstrakt, na srpskom i engleskom jeziku.

5. VREDNOVANJE POJEDINIH DELOVA DOKTORSKE DISERTACIJE

Kandidatkinja Valentina Mikluc u svojoj se disertaciji poduhvatila originalne, ali i temeljno osmišljene teme. U radu na njoj, obavila je opsežno analitičko-sintetičko istraživanje kojim je potvrdila i značajno razvila naučni potencijal nagovešten u magistarskom radu i potonjim naučnim i stručnim radovima. U uvodnom delu, kandidatkinja zapaža da se epski ciklus o ženskoj sudbini u romanima Doris Lesing bavi izazovima svih aspekata i stadijuma razvoja feminizma, od političke borbe oko pitanja kao što su pravo na abortus, materinstvo, opresija nad različitim marginalizovanim grupama, pa sve do ironičnog, samokritičnog feminizma, obeleženog liberalnijim pristupom problemima s kojima se žene susreću i stavovima koje zauzimaju u nastojanjima da savladaju nametnuta ograničenja.

Feminizam je, po rečima Valentine Mikluc, pre svega anarhičan skup ideja, često suprotstavljenih, a ne jedinstven program s čvrstom idejnom matricom. Feministkinje se ne slažu ni oko osnovnih pretpostavki pokreta, kao što je identičnost ili postojanje razlika između ženskog i muškog načina razmišljanja, etike pravde i etike brige. Ipak, kao odliku zajedničku za sve oblike feminizma, kandidatkinja lucidno izdvaja kritiku raznovrsnih oblika slepog držanja za nepraktični tradicionalizam, kao i pokušaj oslobađanja od hijerarhije i autoritarnosti u sopstvenom načinu funkcionisanja. Budući da insistira na načelima koja su primenljiva na svakodnevni život žene, a kritikuje ona koja feminističkom pokretu mogu mnogo više da naude nego da budu od koristi, angažovanje Doris Lesing jeste oblik liberalnog feminizma, ali je pre svega specifična, brižljivo komponovana mešavina marksizma, psihoanalize i sufizma u kreiranju svakodnevne filozofije života.

Nekoliko linija feminizma, pokazuje ova disertacija, koje se razvijaju u različitim pravcima – pisanje Virdžinije Vulf, Julije Kristeve, ili Elen Siksu, potom popularni stavovi o pitanjima od značaja za feminizam, kritika takvih stavova, kao i neeksplicitno feministička pisanja koja se bave pitanjima od značaja za pokret, mogu da posluže kao osnov za tumačenje izvornog feminizma, implicitno prisutnog u mnogim romanima Doris Lesing. Ovaj raznoliki spoj naizgled nespojivih elemenata pokazuje se kao harmonično uklopljen i sveobuhvatan pristup. Način predstavljanja žene u književnosti, jezik koji se uopšteno koristi kada se o ženi govori, utemeljenost elemenata koji čine podrazumevanu psihologiju žene, pitanja su kojima se u svojim romanima bavi Doris Lesing. To je u ovom radu sistematično i ubedljivo pokazano na korpusu koji – poređani ne po hronološkom redosledu, već prema dominantnim idejama - čine romani *Peto dete*, *Dobri terorista*, *Mara i Dan*, *Rascep*, *Trava peva*, *Zlatna beležnica*, *Leto pre sumraka*, *Memoari preživele*, *Marta Kvest*, *Pravo venčanje*, *Dah oluje*, *Nasukani*, *Utvrđeni grad*, *Najlepši san*, *Ponovo ljubav*, te *Alfred i Emili*.

Analizom ovih dela, kandidatkinja je pokazala da ključ uspeha inteligentnog feminizma nije u naglašavanju tabua, kakvo nalazimo u sračunato šokantnom pisanju, već u nepriznavanju značenja tabua i njihovom nepriznavanju. Doris Lesing je, kao i njeni čitaoci, svesna da konstantna ideologija u njenom pisanju ne postoji, već da se ona neprestano razvija i prilagođava. Njen cilj je uvek samo da probudi čitaočevu znatiželju i usmeri njegove intelektualne sposobnosti na delovanje. Zbog toga je bila razočarana početnom recepcijom romana *Zlatna beležnica*, po mišljenju većine današnjih kritičara njenog najznačajnijeg dela. Čitaoci su ga, naime, prihvatili kao neku vrstu manifesta feminizma, previdevši time ono što je autorka nameravala da postavi u prvi plan: brižljivo stvorenu i pre svega inovativnu *formu* romana. U svakom slučaju, ako prihvatimo neku od jednostavnih definicija feminističkog

romana kao „svake narativne forme čija je osnovna tema život i iskustvo žene, kao i implicitno priznavanje postojanja patrijarhalnih društvenih struktura, ako ne i eksplicitna kritika patrijarhalnog uređenja“, onda je *Zlatna beležnica* svakako feministički roman. Kad govori o politici, ideologiji i opštem duhu vremena, Doris Lesing uvek kritikuje jednostranost i isključivost. Po njenom mišljenju, uloga književnosti ogleda se i u tome da stvori uslove za promenu lošeg sistema vrednosti, odnosno da ljude pripremi za promene. Značajnu ulogu u tome ima i njeno shvatanje uloge žene, odnosno strukture ženske psihe. Ženski princip je reproduktivan, cirkularan, ali i željan da prigrli moć linearnog muškog diskursa. Spajanjem elemenata kritike koja nadograđuje psihoanalizu, naučnih činjenica, praktičnog feminističkog i levičarskog delovanja na aktuelni društveni položaj žene, kao i intuitivne istočne psihologije, Doris Lesing, po rečima kandidatkinje, stvara jednu novu teoriju posmatranja raznolikosti manifestacija ženske psihe. Analizom odabranih romana, pokazano je da ova dela na različite načine redefinišu androcentričnu terminologiju koja teži da se bavi „ginezom“; pri tom su uzete u razmatranje najuticajnije teorije ličnosti, s posebnim osvrtom na psihoanalizu i kritiku psihoanalize, kao i marksističku i istočnu psihologiju, čiji su pojedini elementi ugrađeni u interaktivnu genetičku psihologiju. Suštinske analogije među ovim delima sačinile su polazni korpus elemenata za razvijanje promišljene i precizne teorije o razvoju i načinu funkcionisanja ženskih likova. Prepoznavanje simbola ženskih preobražaja, univerzalno razumljivih zbog toga što se od postanka jezika putem univerzalnih mitova i bajki utiskuju u podsvesno.

6. SPISAK NAUČNIH RADOVA

1. *General Dann in Pursuit of Knowledge: Ecofeminist Reconstruction of Natural Order*, 'Dashed all to pieces': tempests and other natural disasters in the literary imagination, rad izložen na naučnom skupu na Filološkom fakultetu u Partu, Portugal, 2011.
2. *Voicing Metamorphoses: I, too, overflow*, rad izložen na naučnom skupu English Language and Anglophone Literatures Today (ELALT), Filozofski fakultet, Novi Sad, 2011. (u štampi)
3. *(R)evolving Struggle: Women in D. Lessing's Novels*, rad izložen na naučnom skupu "Jezik, književnost, promene", Filozofski fakultet, Niš, 2011.
4. *Brutal Boot Camp of Spontaneity*, English Language and Literature Studies: Image, Identity, Reality (ELLSIIR), Филолошки факултет, Београд, 2009. (2011. објављено у зборнику радова са конференције)
5. *Integrated Language Skills*, у коаут. Advanced Military Terminology/Materials Development Workshop, Државни универзитет одбране „Zrinyi Miklos“, Будимпешта, 2007.

7. ZAKLJUČCI ODNOSNO REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Doktorska disertacija Valentine Mikluc pokazala je, na primerima odabranih romana Doris Lesing, kako propagatori novih ženskih filozofija vraćaju u zapadnu nauku prihvatanje raznovrsnih vidova ženske normalnosti. Vraćanjem matrilinearnih drevnih legendi u psihologiju obogaćuje se tumačenje patrijarhalnih mitova i konačno se prihvata činjenica da žena može da bude neodrediva, da ona menja uticaje različitih arhetipova ženskog principa i s prelaskom iz jedne faze u drugu poprima različita lica. Pre buđenja muških religija, drevna Evropa je bila matrifikalna, miru sklona kultura koja se vezivala za zemlju i more i obožavala Veliku boginju,

svemoćni ženski princip plodnosti, obnavljanja, *cirkularnosti*. Premda je ženski princip u patrijarhalnom društvu „ubijen i mrtav iza savršene slike“, ne bi li se sakrila njegova „zastrašujuća i krvava povezanost s prirodom“, arhetip je preživeo. Kada žena postane svesna sila koje na nju utiču, ona povratu svoju moć, korisnu ne samo za nju samu već i za sve oko nje. Tada može svesno, onako kako to čine mnoge junakinje romana Doris Lesing, da raspolaže svojim mogućnostima koje mora da prilagođava nametljivoj stvarnosti, pri čemu, naoružana unutrašnjim saznanjima, ona smireno i razborito komunicira sa spoljašnjim silama. Njene prirodne sklonosti pri tom su često dobrovoljno i svesno ili uvežbano spontano potiskivane zbog straha od reakcije porodice i zajednice dok okrivljava različite okolnosti za nemoć u samoizražavanju, za neopredeljenost, neodlučnost, koja sprečava prelaženje praga, nezauzimanje objektivne distance u onoj meri koja joj omogućava da zaboravi na odbrambene mehanizme neaktivne žrtve. U takvim okolnostima nije jednostavno probiti zid koji okružuje Lindu u romanu *Utvrdjeni grad*, a kroz koji se u *Memoarima preživele* lako prolazi zbog toga što je žena budni posmatrač svojih želja i problema. Romani Doris Lesing nose svoj pogled na svet sačinjen od mitologije i psihologije. Žena u njemu stvara svoje nijanse prilagodljivog, promenljivog zida kroz koji mirno posmatra spoljašnji svet. Kada bi se slušao ženski glas, čula bi se istina o „vezi između ljudskog odnosa i odgovornosti, kao i o poreklu agresije u neuspehom pokušaju uspostavljanja veze. Agresija bi se iz svog naličja mogla preusmeriti u obličje *volje za moć*, ukoliko bi se prihvatilo postojanje još nekih scenarija osim jednog normativnog. Ego je aktivan i kod muškarca i kod žene, ali je ženski id pasivan, dok je muški aktivan. Kreiranje super-ega je samim tim složenije kod žene; dvojna ženska priroda, primordijalni spoj apolinijskog i dionizijskog, može biti izvor muške zavisti. Stoga je eklektično društveno uređenje budućnosti svet u kome načelo zadovoljstva svih ljudi, svih orijentacija i bioloških i psiholoških određenosti

s jedne, i načelo stvarnosti s druge strane, neće biti suprotstavljeni. Taj svet, kaže na kraju kandidatkinja, neće biti naseljen hipnotisanim ljudima o kojima Doris Lesing piše u *Utvrđenom gradu*. Ona je umetnički racionalno razradila iracionalno i stvorila putokaze ka novom razumevanju sveta i žene u svetu.

8. OCENA NAČINA PRIKAZA REZULTATA ISTRAŽIVANJA

Promišljenim i teorijski čvrsto utemeljenim iščitavanjem romanesknog opusa Doris Lesing, kandidatkinja je došla do čitavog niza istinski inovativnih uvida i zaključaka. Te je zaključke u svojoj doktorskoj disertaciji izložila preglednim i jasnim naučnim stilom, koji čitaocu nesumnjivo olakšava snalaženje u složenoj problematici ovog naučnog rada.

9. PREDLOG

Na osnovu svega izloženog, smatramo da je mr Valentina Mikluc obradom teme pod naslovom sačinila vredno naučno delo, od nesumnjivog značaja za srpsku anglistiku i nauku o književnosti. Zbog toga predlažemo Nastavno-naučnom veću Filološkog fakulteta da ovu doktorsku disertaciju prihvati, a kandidatkinji odobri pristup usmenoj odbrani rada.

U Beogradu, 27. novembra 2011. godine

dr Zoran Paunović, red. prof.

dr Radojka Vukčević, red. prof.

dr Zorica Đergović-Joksimović, docent